

FRIES VERZETS MUSEUM

fietstocht langs
plaatsen van
herinnering
in leeuwarden

Tekst: Marre Sloots

Redactie: Mariska de Boer en Hans Groeneweg

Advies: Douwe Drijver

Foto's: Archief Verzetsmuseum Friesland

Vormgeving: Richard Bos

Met dank aan de Gemeente Leeuwarden voor het gebruik van
de plattegrond.

© 2015, Fries Verzetsmuseum, Leeuwarden

FIETSTOCHT

Je gaat vandaag een fietstocht maken langs plaatsen in Leeuwarden die een rol speelden in de Tweede Wereldoorlog. Het Fries Verzetsmuseum heeft deze fietstocht ontwikkeld, speciaal voor de verschillende basisscholen uit de omgeving, maar natuurlijk ook voor iedereen die meer wil weten over de oorlogsgeschiedenis van de stad Leeuwarden. Je komt bijvoorbeeld langs monumenten, maar ook langs plaatsen waar iets bijzonders is gebeurd.

De fietstocht duurt ongeveer anderhalf uur. Onderweg krijg je verschillende opdrachten en vragen. De antwoorden kun je invullen in dit boekje. Op de website **www.friesverzetsmuseum.nl** kun je meer informatie vinden over deze fietstocht en de verschillende oorlogsmonumenten in Leeuwarden.

Veel plezier!

Kijk goed uit tijdens het fietsen!

A. HUIS VAN BEWARING

Route: Start bij het Fries Verzetsmuseum, Wilhelminaplein 92. Fiets via de Beursplein en het Blokhuisplein naar de zijkant van het Huis van Bewaring (tegenwoordig open voor publiek!) aan de Keizersgracht.

Tijdens de oorlog werden in het Huis van Bewaring mensen opgesloten die door de Duitsers waren opgepakt, waaronder een groot aantal verzetsstrijders. Op 8 december 1944 viel het gewapend verzet de gevangenis binnen en slaagde erin 51 mensen te bevrijden, zonder één schot te lossen. In 1984, veertig jaar na de Overval, werd aan de buitenzijde van de gevangenis een steen ter nagedachtenis aan deze gebeurtenis onthuld.

B. WIJBRAND DE GEESTSTRAAT

Route: Fiets over de Oosterkade en de Oosterbrug de Wijbrand de Geeststraat in. Stop op de hoek van de Wijbrand de Geeststraat en de Jacob van Aakenstraat.

Opdracht: Probeer het punt op te zoeken van waaruit bovenstaande foto is gemaakt. Kijk hierbij wel goed uit voor auto's en ander verkeer! Kun je nog iets herkennen van de oude foto in het huidige straatbeeld?

Ja/nee, namelijk

In de avond van 22 maart 1944 vielen Engelse Mosquito's de 'Fliegerhorst Leeuwarden' (nu de Leeuwarder Vliegbasis) aan. Een aantal bommen misten hun doel en kwamen neer in de Wijbrand de Geeststraat. Hierbij werd aanzienlijke schade aangericht en er vielen burgerslachtoffers.

C. BAKKERSWINKEL TACO VAN DER VEEN

Route: Fiets terug over de Wijbrand de Geeststraat en ga vóór de brug linksaf de Oostergrachtswal op en stop bij nr 33.

Aan de Oostergrachtswal stond tijdens de oorlog de bakkerswinkel van de verzetsstrijder Taco van der Veen, die een belangrijke rol speelde tijdens de Overval. Van hieruit vertrokken de overvallers op de avond van 8 december naar het Huis van Bewaring. Aan de overkant van het water zie je de achterkant van de gevangenis.

Bakkerswinkel 'De Korenaar'.

D. NS-STATION

Route: Fiets via de Zuidergrachtswal, het Zuiderplein en de Stationsweg naar het NS-station. Recht tegenover de hoofdingang vind je het monument voor het spoorwegpersoneel van de NS.

De gedenksteen op het NS-station is opgericht ter nagedachtenis aan het spoorwegpersoneel dat tijdens de Tweede Wereldoorlog om het leven kwam. Het werken op de treinen was tijdens de oorlog heel gevaarlijk. Veel van de mensen van wie de naam op het monument staat vermeld zijn omgekomen bij beschietingen door geallieerde vliegtuigen. Anderen zijn door de Duitsers doodgeschoten als straf voor stakingen of sabotage.

E. WILHELMINAPLEIN, 'ZAILAND'

Route: Ga vanaf het station (Sophialaan, Prins Hendrikstraat) richting het Zailand. Stop voor het Paleis van Justitie. Let hierbij wel goed op het verkeer!

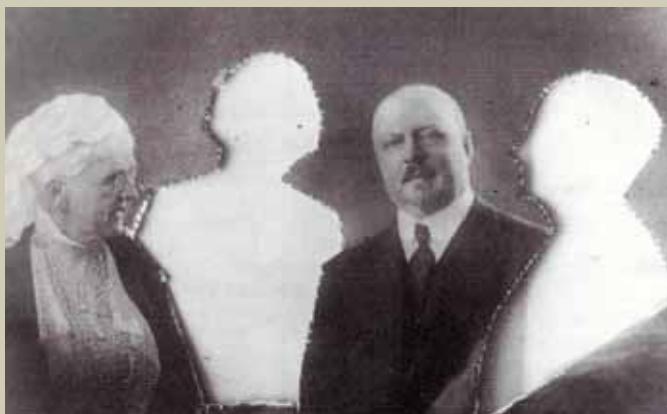
Voor je zie je het Zailand, eigenlijk heet het officieel 'Wilhelminaplein'. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd deze naam veranderd in 'Het Plein'. De verwijzing naar het koningshuis werd door de Duitse bezetter niet geaccepteerd. Na de oorlog werd de naam weer veranderd in Wilhelminaplein, maar de meeste Leeuwarders gebruiken nog steeds de naam Zailand voor het plein.

Je ziet hier een foto van het Paleis van Justitie vlak voor de bevrijding, nadat het door de Duitsers in brand was gestoken. Hierbij werd veel schade aangericht, maar het gebouw werd niet compleet verwoest.

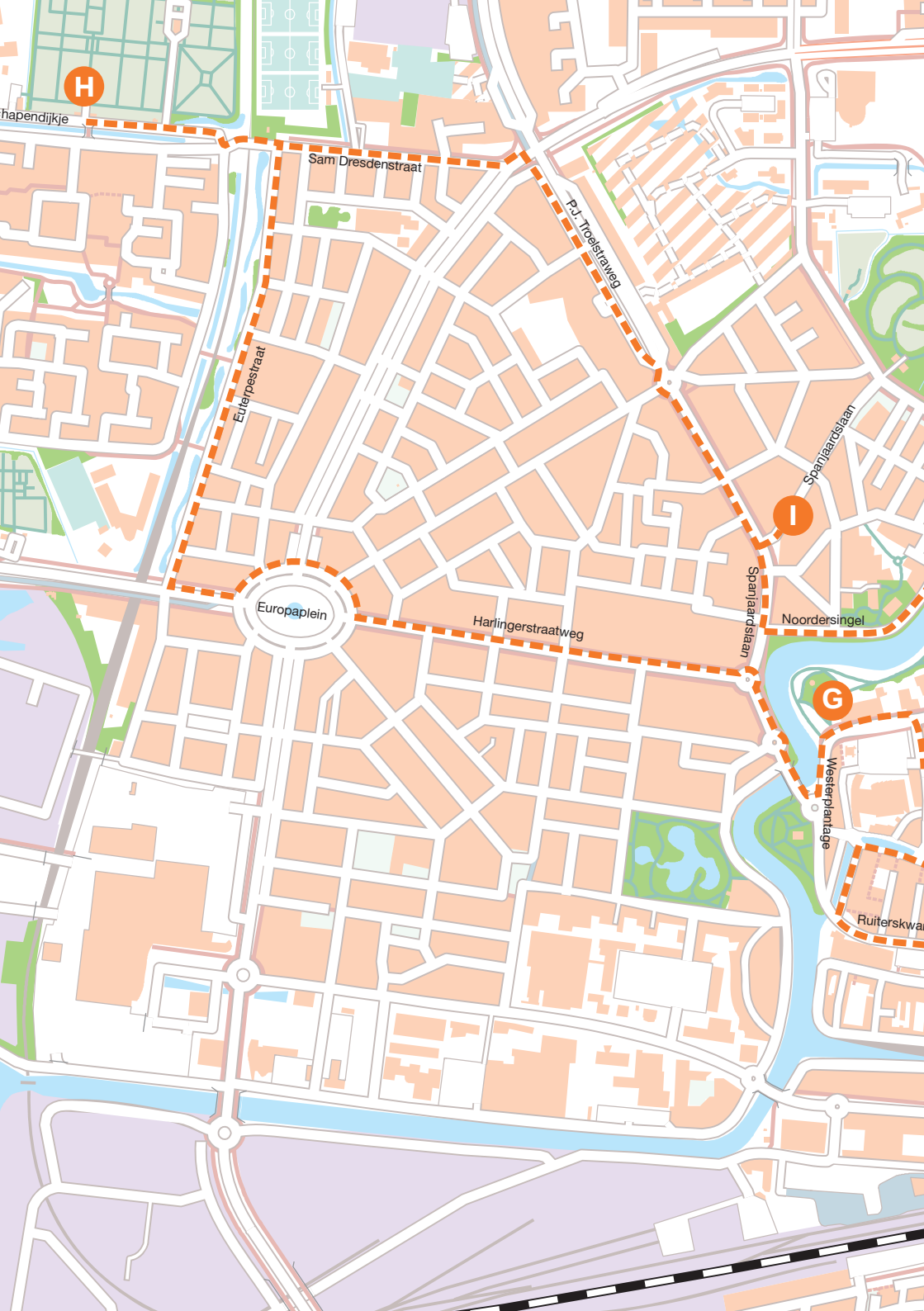

Opdracht: De Duitse bezetter was niet blij met verwijzingen naar het koningshuis. Namen van leden van de Koninklijke familie waren verboden.

Op de foto zie je vier leden van de Koninklijke familie. Twee hoofden zijn uitgeknipt. Welke namen horen bij de uitgeknipte hoofden?

- A. Emma en Wilhelmina
- B. Wilhelmina en Juliana
- C. Juliana en Beatrix

H

hapendijkje

Sam Dresdenstraat

P.J. Troelstraweg

Elterpestraat

Europaplein

Harlingerstraatweg

I

Spanjaardslaan

Noordersingel

G

Westerpunt

Ruiterskwartier

STADHUIS

Route: Fiets over het Ruiterskwartier richting de Harmonie. Sla rechtsaf het Groot Schavernek op. Aan het einde van de straat rechtsaf slaan de Nieuwestad op. Aan het einde van de Nieuwestad links af slaan, de Sint Jacobstraat in. Aan het eind van de straat linksaf slaan en stoppen bij het Stadhuis (Gouverneursplein).

Aan je linkerkant zie je het standbeeld van Ús Heit. Deze kijkt uit op het Stadhuis. De plaquette aan de gevel van het stadhuis van Leeuwarden is geplaatst ter nagedachtenis aan de bevrijding van Leeuwarden op 15 april 1945 door de Royal Canadian Dragoons. Het monument werd in 1983 onthuld ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van het regiment. Nog steeds herdenkt het regiment elk jaar de bevrijding van Leeuwarden.

Opdracht: Kijk goed naar het embleem van de Royal Canadian Dragoons. Welk dier denk je hierin te herkennen?

Ken je meer wapens of logo's met dieren erin?

Ja/Nee, namelijk

G. PRINSENTUIN

Route: Ga via de Weerd, Bagijnestraat, St. Anthonystraat, de Grote Kerkstraat en het Heer Ivostraatje richting de Oldehove. Aan het einde van het Heer Ivostraatje fiets je de Groeneweg op, je slaat linksaf en je fietst voorbij de gebouwen van Tresoar. Na deze gebouwen kun je rechtsaf slaan en (met de fiets aan de hand) de Prinsentuin in lopen.

Na ongeveer honderd meter vind je aan je linkerhand het beeldje van de Voedselhaalster. Dit monument is ontworpen door Tineke Bot en is op 4 mei 1981 onthuld. Het beeldje is opgericht ter herinnering aan alle vrouwen en meisjes die aan het einde van de oorlog er op de fiets op uit trokken om bij de boeren voedsel te verzamelen en rond te brengen voor de vele onderduikers in Friesland. In de volksmond wordt het beeldje ook wel 'De Koerierster' genoemd, een verwijzing naar de rol die vrouwen in het verzet vaak vervulden.

Opdracht: Denk je dat het gevaarlijk was voor deze meisjes om voedsel te verzamelen voor onderduikers?

Ja/nee, want _____

In de Prinsentuin staat ook het Verzetsmonument. Bij dit beeld wordt elk jaar door de Stichting Herdenking Gevallen en 4 mei Leeuwarden de provinciale Dodenherdenking georganiseerd.

H. NOORDERBEGRAAF- PLAATS

Route: Fiets via de Groeneweg, Westerplantage en de Vrouwenpoortsbrug de Harlingersingel over richting het beeld Ús Mem. Bij de rotonde links aanhouden, je fietst nu op de Harlingerstraatweg. Via het Europaplein rechtaf de Euterpestraat volgen tot aan het einde van deze straat, daarna linksaf (over het spoor) het Schapendijkje op. Neem de tweede ingang van de Noorderbegraafplaats en parkeer daar je fiets.

De Noorderbegraafplaats is een verzamelpunt van monumenten voor omgekomen verzetsmensen, burgers en militairen.

Opdracht: Als je de begraafplaats op loopt zie je recht voor je een verzameling grafmonumenten ter herinnering aan omgekomen verzetsstrijders. Op de zuilen staat een tekst. Kun je de tekst ook vertalen in het Nederlands?

Waarom staan drie van de zuilen zo dicht bij elkaar?

Op de Noorderbegraafplaats zijn een aantal graven van vliegers van de Engelse Royal Air Force te vinden, die tijdens de oorlog met hun vliegtuigen zijn neergestort in Friesland. Er liggen op de begraafplaats ook zes “onbekende vliegers”. Er wordt nog onderzocht wie deze mannen waren en waar ze vandaan kwamen.

Opdracht: Noteer de naam van één van de vliegers op de begraafplaats.

Thuisopdracht: Zoek op de website www.luchtoorlogfriesland.nl meer informatie op over deze persoon.

I. SPANJAARDSLAAN 133

Route: Fiets via het Schapendijkje, de Sam Dresdenstraat en de P.J. Troelstraweg naar de Spanjaardslaan. Zoek nummer 133 op en ga hier stilstaan.

Hier woonde tijdens de oorlog het Joodse gezin De Jongh. Een buurman van de familie, tandarts Rodenburg, heeft vanuit zijn woning filmbeelden gemaakt van de dag waarop het gezin vertrok naar Kamp westerbork. Een poos later filmde hij ook hoe verhuizers, in opdracht van de Duitse bezetter, het huis leeg haalden. Na de bewoners verdween ook de eigendommen van het gezin De Jongh.

Opdracht: Zoek via www.joodsmonument.nl/page/274008 deze filmbeelden op. Op de website is veel informatie te vinden. Je kunt bijvoorbeeld een virtuele rondleiding krijgen door het huis van het gezin De Jongh.

Oorlogsslachtoffers: Meer informatie over slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog is te vinden op de website www.eenlaatstesaluut.nl.

J. VOORMALIGE JOODSE SCHOOL EN JOODS MONUMENT

Route: Fiets nu via de Spanjaardslaan en de Noordersingel naar de Noorderbrug. Steek de brug over en fiets via de Noorderweg, de Groeneweg en de Bredeplaats naar het Jacobijner Kerkhof.

De Joodse School aan de huidige A.S. Levissonstraat vormde voor de oorlog een van de centra van het Joodse leven in Leeuwarden.

Vanaf 1941 kregen alle Joodse kinderen in Leeuwarden les op deze school, omdat ze niet meer samen met andere kinderen naar school mochten. De school werd gesloten toen de laatste Joodse kinderen waren weggevoerd naar het doorgangskamp Westerbork. Verzetsmensen konden voor een klein aantal kinderen op tijd een schuilplaats vinden (onderduiken). Slechts een klein aantal kinderen overleefde de oorlog...

Abraham Salomon Levisson werd in 1935 opperrabijn in Leeuwarden. In 1943 werd hij gedeporteerd naar het concentratiekamp Bergen-Belsen in Duitsland. Tijdens de ontruiming van het kamp op 25 april 1945 is hij bezweken.

K. HET VERZETSMUSEUM

Route: Fiets via Bij de Put door de Sacramentsstraat. (in deze straat staat de voormalige Joodse synagoge!). Aan het eind van de straat rechtsaf de Voorstreek op. Neem de eerste afslag naar links en fiets door de Koningsstraat, via de Turfmark, Blokhuisplein, Beursplein en Zaailand terug naar het Wilhelminaplein. Je staat nu weer voor het Verzetsmuseum. Dit is het eindpunt van de fietstocht.

In het Verzetsmuseum zijn ook nog allerlei monumenten te vinden, zoals het Verzetsmonument, het Joodse monument en een gedenksteen voor omgekomen Friese dwangarbeiders. Meer informatie over het museum kun je vinden op de website van het museum: **www.friesverzetsmuseum.nl**

TOT SLOT

Je hebt een groot aantal plaatsen in Leeuwarden bezocht, die allemaal met de oorlog te maken hebben. Toch zijn er nog meer monumenten in de stad te vinden die herinneren aan personen en gebeurtenissen uit de Tweede Wereldoorlog die niet vergeten mogen worden.

Opdracht: Zoek op de website **www.oorlogsmonumenten.nl** nog eens twee monumenten op die je nog niet hebt gezien. Je mag, als je die kunt vinden, ook monumenten noemen die op andere plaatsen in Friesland staan.

1. _____

2. _____

Welke van de monumenten die je vandaag hebt gezien spreekt jou het meest aan?

Waarom? _____

Vind je het belangrijk dat we de Tweede Wereldoorlog blijven herdenken?

Ja/nee, want _____

ADOPTEEER EEN MONUMENT

Je kunt ook met je eigen school een monument adopteren. Je zorgt dan samen met je klas dat jullie monument netjes en schoon wordt gehouden, en je organiseert herdenkingen rondom het thema van het monument. Hier zijn voor de school geen kosten aan verbonden. Kijk voor meer informatie op www.4en5mei.nl/herinneren/oorlogsmonumenten/adopteer_een_monument.

FRIES VERZETS MUSEUM

Fries Verzetsmuseum, Wilhelminaplein 92, 8911 BS Leeuwarden

T: 058 255 55 00, E: info@friesverzetsmuseum.nl, www.friesverzetsmuseum.nl